

Asia: VN/26873/2024

Lausuntopyyntö: Naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan torjumisesta annetun direktiivin (NKV-direktiivi) täytäntöönpano; työryhmän mietintö

Direktiivin suhde nykytilaan

Mitä huomioita teillä on kansallisen nykytilan ja direktiivin suhteen arvioinnista? Pyydämme arviossanne keskittymään siihen, mitä direktiivi näkemyksenne mukaan edellyttää vähimmäistasolla.

Helsingin käräjäoikeus katsoo, että työryhmän arvio kansallisen sääntelyn suhteesta NKV-direktiivin vähimmäisvelvoitteisiin on pääosin perusteltu. Voimassa oleva lainsäädäntö täyttää jo suurelta osin direktiivin vaatimukset erityisesti rikosoikeudellisen sääntelyn, asianomistajan prosessuaalisten oikeuksien sekä rikosuhrien tukijärjestelmän osalta.

Käräjäoikeuden näkemyksen mukaan direktiivin keskeiset täytäntöönpanotarpeet liittyvät erityisesti asianomistajan suojelun tarpeen arviointiin, tukipalveluihin ohjaamiseen sekä seksuaaliväkivallan uhrien palveluiden saatavuuden varmistamiseen. Työryhmän ehdotukset kohdistuvat näihin osa-alueisiin tarkoituksenmukaisesti.

Tuomioistuimen näkökulmasta on tärkeää, että direktiivin täytäntöönpano ei johda tarpeettomaan menettelylliseen monimutkaistumiseen tai päällekkäisiin arviointijärjestelmiin eri viranomaisissa.

Keskeiset ehdotukset

Mikä on näkemyksenne esityksen keskeisistä ehdotuksista ja suhteesta direktiivin edellyttämään vähimmäistasoon? Pyydämme kommentoimaan jokaista kohtaa erikseen kunkin otsikon alle.

Ei lausuttavaa

Asianomistajan suojelun tarpeen arviointia koskeva ehdotus

Käräjäoikeus pitää ehdotusta direktiivin tavoitteiden kannalta perusteltuna.

Suojelutarpeen järjestelmällinen arviointi voi parantaa asianomistajan turvallisuutta ja tukea viranomaisten mahdollisuuksia ehkäistä väkivallan uusiutumista. Tuomioistuimen näkökulmasta on kuitenkin tärkeää, että arvioinnin tarkoitus, oikeudellinen merkitys ja suhde rikosprosessissa tehtäviin ratkaisuihin ilmenevät sääntelystä selkeästi.

Käräjäoikeus kiinnittää huomiota siihen, että riskinarviointien laatu ja yhdenmukaisuus voivat vaikuttaa myös myöhempään oikeudenkäyntiin. Menettelyjen tulisi olla valtakunnallisesti mahdollisimman yhtenäisiä.

Lisäksi henkilötietojen käsittelyä koskevien säännösten tulee olla täsmällisiä ja tarkkarajaisia. Tiedonsaanti- ja tiedonluovutus oikeuksien tulee rajoittua suojelutarpeen arvioinnin kannalta välttämättömiin tietoihin.

Rikoslain muuttamista koskeva ehdotus

Käräjäoikeus pitää perusteltuna sitä, että digitaalisen ympäristön kautta toteutettuihin väkivallan muotoihin puututaan rikosoikeudellisin keinoin.

Tuomioistuimen näkökulmasta uuden rikostunnusmerkistön soveltamisen kannalta keskeistä on sääntelyn täsmällisyys ja ennakoitavuus. Tunnusmerkistön tulee mahdollistaa johdonmukainen soveltamiskäytäntö sekä riittävän selkeä rajanveto suhteessa voimassa oleviin kunnianloukkausta, vainoamista ja yksityiselämää loukkaavan tiedon levittämistä koskeviin rikossäännöksiin.

Käräjäoikeus pitää tärkeänä, että hallituksen esityksen perusteluissa selvennetään uuden säännöksen suhdetta olemassa olevaan rikosoikeudelliseen järjestelmään. Tämä on omiaan vähentämään tulkintaepävarmuutta ja edistämään oikeuskäytännön yhtenäisyyttä.

Ehdotus erityisen suojelun tarpeessa olevan asianomistajan kuulustelua koskevien säännösten laajentamisesta koskemaan seksuaalirikoksen tai lähisuhdeväkivallan asianomistajan lasta tai asianomistajan kanssa samassa kotitaloudessa asuvaa hänestä riippuvaisessa asemassa olevaa henkilöä, joka on muodollisesti rikosprosessissa todistajan asemassa

Käräjäoikeus pitää ehdotusta perusteltuna.

Lapsi tai muu asianomistajasta riippuvaisessa asemassa oleva henkilö voi tosiasiallisesti olla väkivallan vaikutusten kohteena riippumatta hänen muodollisesta prosessiasemastaan. Ehdotus

tukee rikosprosessin järjestämistä tavalla, joka vähentää lisäkuormitusta ja sekundaarista traumatisoitumista.

Tuomioistuimen näkökulmasta on tärkeää, että erityisen suojelun tarpeen arviointia koskevat perusteet ovat riittävän selkeitä ja että niitä sovelletaan yhdenmukaisesti eri viranomaisissa.

Ehdotus asianomistajan yhteystietojen välittämistä tukipalveluihin koskevan säännöksen laajentamisesta koskemaan erityisen suojelun tarpeessa olevaa seksuaalirikoksen tai lähisuhdeväkivallan asianomistajaa

Käräjäoikeudella ei ole huomautettavaa ehdotuksen tavoitteeseen.

Asianomistajan tosiasiallinen pääsy tukipalveluihin voi tukea myös rikosprosessin asianmukaista etenemistä. Tietosuojasääntelyn näkökulmasta on kuitenkin tärkeää, että tietojen luovuttamisen edellytykset ilmenevät laista riittävän selkeästi.

Ehdotus yhdenvertaisuusvaltuutetun tehtävästä jatkossa seurata ja arvioida Istanbulin sopimuksen ohella NKV-direktiivin tarkoittamia toimintapolitiikkoja ja toimenpiteitä, joiden tarkoituksena on ehkäistä ja torjua direktiivin soveltamisalaan kuuluvan väkivallan kaikkia muotoja

Käräjäoikeudella ei ole huomautettavaa ehdotukseen.

Direktiivin edellyttämä seuranta ja arviointi voidaan tarkoituksenmukaisesti liittää yhdenvertaisuusvaltuutetun nykyisiin tehtäviin.

Seri-tukikeskuksia koskeva ehdotus

Käräjäoikeus pitää ehdotusta kannatettavana.

Seksuaaliväkivallan uhrien nopea pääsy tutkimuksiin ja tukeen voi osaltaan parantaa myös rikosprosessissa käytettävän näytön laatua ja saatavuutta. Tämä voi edistää rikosasioiden tehokasta ja luotettavaa käsittelyä.

Seri-tukikeskuksiin liittyvä muutosehdotus sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annettuun lakiin

Käräjäoikeus pitää ehdotettua muutosta perusteltuna eikä sillä ole siihen huomautettavaa.

Vaikutukset

Millaisia taloudellisia vaikutuksia arvioitte esityksellä olevan?

Merkittävimmät kustannukset kohdistuvat poliisiin, hyvinvointialueisiin sekä tukipalvelujärjestelmään.

Tuomioistuinlaitokseen kohdistuvat välittömät taloudelliset vaikutukset näyttävät jäävän vähäisiksi. Mikäli ehdotukset kuitenkin lisäävät erityisiä kuulemismenettelyjä tai muuta prosessuaalista valmistelua, vaikutuksia tuomioistuinten työmäärään on syytä seurata.

Millaisia vaikutuksia viranomaisten toimintaan arvioitte esityksellä olevan?

Viranomaisten välinen yhteistyö lisääntyy. Tämä edellyttää selkeitä toimintamalleja ja riittävää koulutusta.

Tuomioistuimen näkökulmasta on tärkeää, että esitutkinnassa tehtävät arvioinnit ja suojelutoimenpiteet dokumentoidaan tavalla, joka mahdollistaa niiden merkityksen arvioimisen myös myöhemmässä rikosprosessissa.

Millaisia muita yhteiskunnallisia vaikutuksia arvioitte esityksellä olevan?

Ehdotukset voivat vahvistaa väkivallan uhrien asemaa ja ehkäistä väkivallan uusiutumista sekä lisätä luottamusta oikeusjärjestelmän kykyyn suojella uhreja.

Millaisia muita vaikutuksia arvioitte esityksellä olevan? (Esimerkiksi ihmisryhmiin kohdistuvat vaikutukset)

ei lausuttavaa

Vaihtoehtoiset ratkaisut

Onko jokin muu tapa, jolla direktiivin edellyttämät vähimmäisvelvoitteet voitaisiin toteuttaa?

Työryhmän ehdottamat lainsäädäntömuutokset muodostavat direktiivin täytäntöönpanon kannalta oikeusvarman ratkaisun. Pelkkä viranomaisohjeistus ei kaikilta osin tarjoaisi yhtä vahvaa perustaa velvoitteiden yhdenmukaiselle toteuttamiselle.

Suhde perustuslakiin ja säätämisjärjestys

Miten kommentoitte mietinnön näkemyksiä, jotka koskevat suhdetta perustuslakiin ja säätämisjärjestystä (mietinnön jakso 11)?

Käräjäoikeus pitää mietinnössä esitettyä valtiosääntöoikeudellista arviointia pääosin asianmukaisena.

Erityistä huomiota tulee kuitenkin kiinnittää henkilötietojen käsittelyä koskevien toimivaltuuksien täsmälliseen rajaukseen sekä uuden rikostunnusmerkistön tarkkarajaisuuteen rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen näkökulmasta.

Käräjäoikeudella ei ole huomautettavaa työryhmän johtopäätökseen siitä, että lakiehdotukset voidaan käsitellä tavallisen lain säätämisjärjestyksessä.

Muut havaintonne ja kommenttinne esitysluonnoksesta

Voitte lausua tämän väliotsikon aiheesta alla.

Käräjäoikeus pitää perusteltuna työryhmän johtopäätöstä, jonka mukaan rikoksen tekemistä lapsen läsnä ollessa ei tulisi tässä yhteydessä säätää erilliseksi rikokseksi eikä yleiseksi rangaistuksen koventamisperusteeksi.

Työryhmän arvioinnista ilmenee, että lapsen altistuminen väkivallalle aiheuttaa merkittävää haittaa lapsen kehitykselle ja hyvinvoinnille. Tästä huolimatta erilliskriminalisointiin ja koventamisperusteeseen liittyy rikosoikeusjärjestelmän systematiikan kannalta merkittäviä kysymyksiä. Työryhmä on tuonut esiin, että erilliskriminalisointi olisi rikoslaissa poikkeuksellinen ratkaisu, koska sen soveltaminen olisi riippuvainen toisen rikoksen täyttymisestä eikä rikosta voitaisi käytännössä soveltaa itsenäisesti.

Käräjäoikeus pitää perusteltuna myös työryhmän arviota siitä, että lapsen läsnä ollessa tehdyn rikoksen erityinen moitittavuus voidaan nykyjärjestelmässä ottaa huomioon rikoslain 6 luvun 4 § mukaisessa rangaistuksen mittaamisessa. Työryhmä on katsonut tämän ratkaisun olevan paremmin sopusoinnussa rikoslain yleisten lähtökohtien kanssa kuin uuden koventamisperusteen säätäminen.

Käräjäoikeus yhtyy myös työryhmän näkemykseen siitä, ettei rikoslakiin tulisi tehdä ensisijaisesti symbolisluonteisia muutoksia. Rikoksen tekemisen lapsen läsnä ollessa asianmukainen tunnistaminen ja huomioon ottaminen rikosprosessissa voidaan suurelta osin turvata viranomaisten koulutuksella, ohjeistuksella sekä rangaistuksen mittaamista koskevan sääntelyn johdonmukaisella soveltamisella.

Lisäksi käräjäoikeus toteaa, ettei NKV-direktiivi edellytä erillistä lapsirauharikosta eikä uutta kansallista koventamisperustetta. Työryhmän mukaan direktiivin raskauttavia asianhaaroja koskevat velvoitteet täyttyvät jo nykyisessä kansallisessa sääntelyssä.

Käräjäoikeus pitää kuitenkin tärkeänä, että uudistuksen toimeenpanon yhteydessä huolehditaan viranomaisten koulutuksesta sekä menettelytapojen valtakunnallisesta yhdenmukaisuudesta.

Muut havaintonne ja kommenttinne direktiivin vähimmäisvelvoitteita pidemmälle menevistä (kansallisista) tarpeista naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan torjumiseksi?

Voitte lausua tämän väliotsikon aiheesta alla.

Naisiin kohdistuvan väkivallan ja lähisuhdeväkivallan torjunnassa keskeisiä kehittämiskohteita ovat edelleen viranomaisten yhteistyö, palveluketjujen toimivuus sekä rikosten uhrien varhainen tunnistaminen. Näiden kysymysten ratkaiseminen on pitkälti riippuvaista käytännön toimeenpanosta eikä yksinomaan lainsäädännöstä.

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Ei lausuttavaa

Pakkala Sirpa
Helsingin käräjäoikeus

Jokela Henna
Helsingin käräjäoikeus - Lausunnon valmistellut käräjätuomari,
osastonjohtaja Petteri Plosila